

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК НАСЛІДОК ПОШУКУ «НОВОГО ОБЛИЧЧЯ» ВІЙН СУЧАСНОГО ТИПУ

Викладені сутність, характерні риси, передісторія та сучасні тенденції розвитку «гібридних війн з російською специфікою».

Проаналізовані ймовірні шляхи ослаблення й попередження негативних впливів подібних війн та спецоперацій на національну безпеку й оборону України та країн Західного Світу.

Ключові слова: пропаганда, контрпропаганда, гібридний мир, гібридна війна, компаундна війна.

Петров В. В. Гибридная война как результат поиска «нового облика» войн современного типа

Изложены сущность, характерные черты, предистория и современные тенденции развития «гибридных войн с российской спецификой».

Проанализированы вероятные пути ослабления и предупреждения негативных воздействий подобных войн на национальную безопасность и оборону Украины.

Ключевые слова: пропаганда, контрпропаганда, гибридный мир, гибридная война, компаундная война.

Petrov Valentyn. Hybrid warfare as a result of attempts to identify new type of contemporary warfare

The essence, main characteristics, history and current trends of development «hybrid wars with Russian specifics» are formulated.

The possible ways of mitigation and prevention of negative influences such wars and operations to national security and defence of Ukraine are analyzed.

Keywords: propaganda, counterpropaganda, hybrid peace, hybrid war, compound war.

Термін гібридна війна останнім часом часто вживається в науковій літературі, медіа, політиці. Деякі західні аналітики небезпідставно попереджають проти надуживання терміну «гібридна

© ПЕТРОВ Валентин Володимирович — кандидат політичних наук, головний співробітник Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України

війна». «Інтерпретація Кримської воєнної кампанії як великого хитромудрого плану російської «гібридної війни» є не чим іншим як ремінісценцією усталеного на Заході іміджу ворожого Радянського Союзу, відповідно до якого радянське керівництво зображали як шахового гросмейстера, який вміло використовує свої переваги у вигляді централізації, організації й координації, хоча насправді, як згодом з'ясувалося, спроможність радянського керівництва до централізації й стратегічного форсайту була не настільки серйозною, як це уявлялося на Заході»¹.

Ідеологічна перевантаженість західних уявлень щодо «гібридної війни» як суто російського винаходу, у свою чергу, проголошується типовими представниками російського експертного співтовариства паранояльним психоневрозом, який відроджує мисленні схеми часів холодної війни, «спеціальним пропагандистським конструктом, який має мало спільного власне з війною, але зате повністю навантажений тим потворним сенсом, що Росія проводить війну проти Заходу справжню війну, хоча за формальними ознаками міжнародного права це неможливо назвати війною»².

Російські версії «гібридної війни» будуються або ж на повному запереченні подібного феномену або ж на його «русофобському» тлумаченні, яке приписується прозахідним неолібералам як запеклим ворогам російської державності. Мовляв, такі війни, якщо вони існують насправді, обов'язково включають технології творення штучного «керованого хаосу» шляхом організації «кольорових революцій» для повалення існуючого політичного режиму або для перекроювання геополітичної карти світу³.

Щодо російської гібридної війни проти України, то офіційна російська ідеологія намагається представити її як «американську агресію» у вигляді вигнання з України законно вибраного президента — Віктора Януковича та організації в Україні проамериканського державного заколоту, на що РФ змушена була реагувати шляхом анексії стратегічно важливого для неї Криму для підтримки донецької «Російської весни». Типовою в цьому плані є робота Сергія Глазьева⁴.

1989 рік, який вважається на честь падіння Берлінського муру як зримого символу «холодної війни» роком її закінчення, можна

також вважати роком появи перших публікацій, присвячених війнам нового «четвертого покоління» («fourth generation warfare» — 4GW). Зокрема, у тому ж 1989 р. Уільям Ліндт у співавторстві запропонував у маловідомому виданні американських ВМС концептуальний опис «новий війн», вказавши на те, що технологічно вони походять з Заходу, але ідеологічно — зі Сходу, оскільки йдеться, мовляв, про намагання зруйнувати «фортецю» ворога зсередини⁵.

Війна, якою ми її знали, закінчилася, — констатував ще у 2007 р. відомий військовий теоретик Джон Арквіла⁶. Саме на цьому тлі пошуку війн «з новим обличчям» й виник концепт «гібридної війни» і його розвивали його на Заході передусім ті воєнні теоретики, які наголошували на змішаному характері сучасних та майбутніх воєнних конфліктів.

Йдеться передусім про праці Френка Гоффмана⁷, який розвивав саме концепт «гібридної війни», а також Томаса Гьюбера зі співавторами, які запропонували подібний концепт «комбінованої» або «компаундної» війни «compound warfare»⁸. Зокрема, у пошуках історичних аналогів «компаундної війни» як такої, що поєднує дії регулярних й нерегулярних сил, останні вказували на те, що саме завдяки такому поєднанню Наполеон «завдячує» своєю поразкою у війні в Іспанії (1808—1814 рр.), де британський експедиційний корпус під командуванням Першого Герцога Веллінгтона координував антинаполеонівську активність з місцевими партизанами.

«Еквівалентом» Іспанії у зазначеному сенсі випробувань «компаундною» війною для військ Наполеона стали, як відомо, також Росія й Німеччина. Згодом на такі ж «еквіваленти», які довели неспроможність регулярних армій ефективно протистояти нерегулярним силам, перетворилися південноафриканські бури (нащадки голландців) для регулярної британської армії, партизани В'етконгу для регулярної американської армії, моджахеди Афганістану для радянської армії й т. п.

Мері Колбер виокремила наступні істотні ознаки війн нового типу:

- насильство тут є наразі варіативною комбінацією дій як державних, так і недержавних акторів;

- вони провадяться в ім'я політики ідентичностей, а не визначених ідеологій;
- вони зводяться до спроб здійснення радше політичного, аніж фізичного контролю над певними популяціями шляхом застосування страху й терору;
- ці насильницькі конфлікти фінансуються не обов'язково державами, але й іншими суб'єктами, зацікавленими в його затягуванні⁹.

У західних теоретичних концепціях типологія «війн четвертого покоління» («fourth generation warfare») нетипового (неконвенційного) характеру зазвичай включає такі версії як:

- Асиметрична війна (Asymmetric warfare);
- Повстанська війна (Guerrilla warfare);
- Гібридна війна;
- Інформаційні операції (Information operations);
- Конфлікт низької інтенсивності (low intensity conflict);
- Психологічна війна (psychological warfare)¹⁰.

Тривалий час війну четвертого покоління (4GW) ототожнювали саме з «інформаційною війною», чому посприяв зокрема Уільям Перрі, міністр оборони в уряді 42-го Президента США Білла Клінтона (1994–1997 рр.). Саме в цей період на замовлення Пентагону з'явився звіт RAND Corporation MR-661-0SD (1996 р.) про «стратегічну інформаційну війну»¹¹. Такий підхід до «узакопнювання «інформаційних війн» як вирішального чинника перемоги в сучасних війнах був особливо очевидним починаючи з 1993 р., коли в цю установу прийшов працювати давній ентузіаст інформаційних війн Френк Гортон III.

Про фактичне ототожнення на Заході двох термінів — «інформаційна війна й «гібридна війна» свідчить хоча б той факт, що, виступаючи восени 2014 р. на саміті НАТО в Уельсі, генерал Філіпп Брідлав, тодішній командувач Європейським командуванням ЗС США й Верховний головнокомандувач Об'єднаних ЗС НАТО в Європі, заявив про те, що «Росія здійснила найбільш підступний інформаційний бліцкриг, якого раніше не існувало в історії інформаційних війн»¹².

Концепція інформаційних, а згодом і гібридних, війн значною мірою пов'язана з різким ослабленням ракетно-ядерної загрози,

що на певний час створило ілюзію, що вони не є першочерговим викликом і загрозою.

Зокрема, Уільям Перрі ставив американській адміністрації Білла Клінтона в заслугу, що, починаючи з моменту закінчення холодної війни, чотири держави (Україна, Казахстан, Білорусь і ПАР) відмовилися від ядерної зброї, а ще дві (Бразилія й Аргентина) припинили спроби її розробити.

В офіційних воєнно-політичних документах США та НАТО відповідного періоду інформаційна війна визначалася як війна з використанням державного глобального інформаційного простору й інфраструктури для проведення стратегічних військових операцій і зміцнення впливу на власний інформаційний ресурс.

Але, якщо є певний тип війни, то є й відповідна «зброя». Відповідно, якщо американці заявили про «інформаційну війну, то напрошувався висновок, що вони володіють «інформаційною зброєю», яка, судячи з нищівних впливів «війн нового покоління» мала бути прирівняна до зброї масового ураження (атомної, бактеріологічної, хімічної тощо). а отже потрапити під міжнародний мораторій. Саме такою логікою керувалася вочевидь російська делегація в ООН, коли восени 1998 р. подала на затвердження Першого Комітету ООН з роззброєння проект резолюції «Досягнення в сфері інформатизації та телекомунікацій у контексті інформаційної безпеки»¹³.

23 грудня 2015 р. даний російський проект було ухвалено 70-ю сесією ГА ООН майже одноголосно. Єдиною країною, що не приєдналася до «консенсусу» була Україна. Характерно, що резолюцію привітало скликання нової Групи урядових експертів ООН «з міжнародної інформаційної безпеки та вироблення правил відповідальної поведінки держав в інформаційному просторі»¹⁴.

Водночас російський МЗС просуває в ООН Конвенцію «Про міжнародну інформаційну безпеку». Такий самий документ спільно з китайською стороною РФ ініціювала в рамках Шанхайської організації співробітництва (ШОС).

Натомість США після 1998 р. демонстративно уникають вживання на офіційному рівні подібної термінології про «інформаційну війну» та «інформаційну безпеку» як оборонно-безпекову

політику, віддаючи перевагу термінам «кібервійна» й «кібербезпека». Вживається, щоправда, термін «інформаційні операції» (Information operations), але він має суто локальне військове призначення.

Існує принаймні два підходи до теоретичного й практичного осмислення феномену «гібридної війни», які вельми умовно можна виокремити як «російський» та «неросійський». Разом з тим йдеться вочевидь про дві протилежні інтерпретації «Другої холодної війни», у інспіруванні якої звинувачують одна одну протиборчі сторони, тобто Росія й колективний Захід, до якого слід віднести й Україну відповідно до здійсненого нею у 2014 р. геополітичного та геостратегічного вибору.

Російська версія гібридної війни («Russian hybrid warfare») набула на Заході такої популярності, що це навіть призвело, на нашу думку, до переоцінки ролі й значення російського чинника у війнах подібного типу. Разом з тим, анексію РФ Криму, а згодом — неоголошену агресію РФ на Сході України, на офіційній мові політичного Заходу зазвичай характеризують не як «війну», а як «кризу» («Ukrainian crisis»). Частково це можна пояснити тим, що словосполучення *«російська гібридна війна»* перетворилося на медійний мем і певний «ярлик» (label), які навряд чи сприяють конструктивному обговоренню сутності феномену подібних викликів та загроз.

Особливо це стосується України, де неофіційно багато мовиться про «війну», але офіційно існує лише один Закон («Про реінтеграцію Донбасу»), у якому мовиться, щоправда, не про «війну» і не про «гібридну війну», а про «російську агресію». Фактично даний Закон впровадив режим «ліквідації збройної агресії Російської Федерації» як середній режим між війною і миром.

Усе зазначене не дає однак жодного приводу до применшення загрози «гібридних агресій» та «гібридних війн». Не випадково теза про російську «гібридну агресію» стала мало не головною у Декларації Уельського саміту НАТО восени 2014 р.¹⁵

Країни Центральної та Східної Європи дійсно є найуразливішими до «гібридних війн», а Росія, безумовно, має військові можливості й політичну волю для ведення подібних війн й нанесення

неочікуваних воєнних ударів, які можуть поставити НАТО перед лицем недієспроможності Вашингтонського договору про колективну оборону.

У діях РФ проти України справді неважко помітити певну послідовність, яка отримала назву «Проекту Російської Весни — 2014» («Russian spring project — 2014») за аналогією з «гібридними» квазіреволюційними подіями на Близькому Сході й Північній Африці, започаткованих у 2011 р., які отримали назву «Арабської Весни».

Отже, у суто теоретичному плані теза про те, чи запропонували Володимир Путін та його «стратегі» щось принципово нове у воєнних діях проти України та колективного Заходу опиняється під великим знаком запитання. Хоча це жодним чином не знижує рівень такої комплексної загрози як «російська гібридна війна».

1. *Renz Bettina, Smit Hanna*. Russia and hybrid warfare — going beyond the label // Aleksanteri Papers. The Aleksanteri Institute, University of Helsinki working paper. Finland. 2016. № 1. URL: <https://www.stratcomcoe.org/bettina-renz-and-hanna-smith-russia-and-hybrid-warfare-going-beyond-label>
2. *Николайчук И. А.* О сущности гибридной войны в контексте современной военно-политической ситуации // Проблемы национальной стратегии. 2016. № 3 (36). С. 85—104.
3. *Дьяков С. Г.* Так кто же ведёт на Украине «гибридную войну»? // РИСИ. 28.12.2015. URL: <http://riss.ru/analitics/25075/>
4. *Глазьев С.* Украинская катастрофа. От американской агрессии к мировой войне?. Москва: Книжный мир, 2015. 352 с.
5. *Lind William S., Schmitt John F., Sutton Joseph W., Wilson Gary I.* The Changing Face of War: Into the Fourth Generation // Marine Corps Gazette. October 1989, Pp. 22—26. URL: <http://globalguerrillas.typepad.com/lind/the-changing-face-of-war-into-the-fourth-generation.html>
6. *Arquilla John*. The End of War as We Knew It? Insurgency, Counterinsurgency and Lessons from the Forgotten History of Early Terror Networks // Third World Quarterly. Vol. 28, No. 2. The Long War: Insurgency, Counterinsurgency and Collapsing States (2007), pp. 369—386.
7. *Hoffman Frank G.* Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies, December 2007. P. 8.
8. *Compound warfare*. That Fatal Knot / Thomas M. Huber. General Editor. Fort Leavenworth, KS: US Army Command and General Staff College, 1996. URL: http://www.armyupress.army.mil/Portals/7/combatt-studies-institute/csi-books/compound_warfare.pdf
9. *Kaldor M.* New and Old Wars. Stanford: Stanford University Press, 2001. 231 p.
10. *Nemeth W. J.* Future war and Chechnya: A case for hybrid warfare. Thesis for Master of Arts in National Security Affairs. California: Naval Postgraduate School.

2002. URL: http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1 **11.** *Molander Roger C., Riddile Andrew, Wilson Peter A.* Strategic Information Warfare A New Face of War // The RAND Corporation. MR-661-OSD. 1996. 113 Pp. URL: https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR661.html **12.** *Milo Daniel, Klingová Katarína.* Countering Information War Lessons Learned from NATO and Partner Countries. Recommendations and Conclusions // GLOBSEC Policy Institute. Bratislava. 2016. URL: https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2017/09/countering_information_war.pdf **13.** *Developments* in the field of information and telecommunications in the context of international security. URL: <https://www.un.org/disarmament/topics/informationsecurity/> **14.** *Developments* in the field of information and telecommunications in the context of international security // United Nations. A/RES/70/237. Seventieth session. Agenda item 92 15-16991 (E). Resolution adopted by the General Assembly on 23 December 2015 [on the report of the First Committee (A/70/455)]. Distr.: General 30 December 2015. URL: <https://unoda-web.s3-accelerate.amazonaws.com/wp-content/uploads/2016/01/A-RES-70-237-Information-Security.pdf> **15.** *Wales Summit Declaration.* Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. 05 Sep. 2014. URL: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm

Petrov Valentyn. Hybrid warfare as a result of attempts to identify new type of contemporary warfare

The term hybrid war has recently been used in scientific literature, media, politics. Some Western analysts are unequivocally warning against the use of the term «hybrid war».

The ideological overload of Western ideas about the «hybrid war» as a purely Russian invention, in turn, is proclaimed by the typical representatives of the Russian expert community paranoid psychoneurosis, which revives the thinking of the Cold War era, «a special propaganda construct that has little in common with the war itself, but completely loaded with the ugliest meaning that Russia is waging a war against the West is a real war, although it is not possible to call the eyelids under the formal features of international law.»

Russian versions of the «hybrid war» are being constructed either in complete denial of such a phenomenon or in its «Russophobic» interpretation, which is attributed to pro-Western neoliberals as fierce to the enemies of Russian statehood. They say that such wars, if they really exist, necessarily include the technologies of creating artificial «controlled chaos» by organizing «color revolutions» to overthrow the existing political regime or to redraw the geopolitical map of the world.

The war we knew it was over, — noted in 2007 the famous military theorist John Archville. It was precisely on this background that the «new face» of the wars was launched and the concept of the «hybrid war» arose and developed in the West, first

of all, by those military theorists who emphasized the mixed nature of contemporary and future military conflicts.

In the Western theoretical concepts, the typology of «fourth generation warfare» (non-conventional) character typically includes such versions as:

- Asymmetric Warfare;
- Guerrilla Warfare;
- Hybrid war;
- Information operations;
- Low intensity conflict;
- Psychological warfare.

The concept of information, and subsequently hybrid, wars is largely due to the sharp weakening of the nuclear missile threat, which for some time has created an illusion that they are not a primary challenge and threat.

In the official US-NATO military-political documents, the information warfare was defined as a war with the use of a state-wide global information space and infrastructure for conducting strategic military operations and strengthening the impact on its own information resource.

There are at least two approaches to theoretical and practical understanding of the phenomenon of the «hybrid war», which can be conventionally distinguished as «Russian» and «non-Russian». At the same time, it is obviously two opposing interpretations of the «Second Cold War», in which the inspirational blame for each other is the opposing sides, that is, Russia and the collective West, to which Ukraine should be classified according to the geopolitical and geostrategic choices it made in 2014.

The Russian version of the hybrid war («Russian hybrid warfare») has gained such popularity in the West, which, in our opinion, even led to a reassessment of the role and significance of the Russian factor in wars of this type. At the same time, the annexation of the Russian Federation of the Crimea, and subsequently the undeclared aggression of the Russian Federation in the East of Ukraine, in the official language of the political West is usually characterized not as a «war» but as a «crisis». This can be partly explained by the fact that the phrase «Russian hybrid war» has become a media meme and a certain lable, which is unlikely to contribute to a constructive discussion of the nature of the phenomenon of such challenges and threats.

Keywords: propaganda, counterpropaganda, hybrid peace, hybrid war, compound war.